

Nova številka Arheološkega vestnika

©Dragan Božič

Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za arheologijo

Slavku Ciglencečkemu in Primožu Pavlinu, urednikoma *Arheološkega vestnika*, gre zahvala, da je še pred iztekom leta, stoletja in tisočletja izšla že 51. številka te osrednje slovenske arheološke revije, ki jo izdajata in zalagata Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Na 268 straneh vsebuje petnajst razprav, tri nekrologe in osem knjižnih ocen ter prikazov. Bogato slikovno gradivo (zelo dobre risbe Dragice Knific Lunder in Tamare Korošec, črno-bele in izjemoma tudi barvne fotografije) je računalniško obdelal Drago Valoh. Skoraj vse razprave so napisane v slovenščini in opremljene s tujejezičnimi povzetki, dve sta v angleščini in dve v nemškem jeziku.

Med avtorji te številke, ki je sicer poudarjeno interdisciplinarna, prevladujejo arheologi. Poleg tistih, ki delajo na Inštitutu za arheologijo, so tu še ljubiteljski arheolog Pavel Jamnik, upokojeni vodja Arheološkega oddelka Narodnega muzeja Slovenije Drago Svoljšak ter kustos in kustosinje v muzejih: Borut Križ iz Novega mesta, Janka Istenič iz Ljubljane, Irena Lazar iz Celja ter Marjana Tomanič Jevremov s Ptuja. Trije avtorji so strokovnjaki s področja biologije, in sicer Katarina Čufar in Tom Levanič z Oddelka za lesarstvo Biotehniške fakultete ter Marjeta Jeraj z Biološkega inštituta Jovana Hadžija ZRC SAZU. Dva, Žiga Šmit in Primož Pelicon, sta fizika z Inštituta Jožef Stefan v Ljubljani. S konservacijo in restavracijo najdb se ukvarjata Sonja Perovšek in Zoran Milić iz Narodnega muzeja Slovenije. Izida Pavić, ki študira na Dunaju, se posveča antični arhitekturi, Alka Starac iz Pule in Barnabás Lörincz iz Budimpešte pa sta specialista za rimsko epigrafiko in zgodovino. Najmlajša avtorica, Sabina Ravnikar z Dovjega na Gorenjskem, je pred tremi leti diplomirala na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani.

Zajete so malodane vse arheološke dobe: starejša kamena, bakrena, bronasta, železna, rimska, poznoantična in staroslovanska. Poleg slovenskih avtorjev sodelujejo v 51. številki *Arheološkega vestnika* še dve znanstvenici s Hrvaške, en Italijan in en Madžar.

Večina razprav je posvečena analizam drobnega arheološkega gradiva oziroma raziskovanju naselij. Nekaj si

jih zasluži, da jih posebej omenimo. Giuliano Bastiani, Janez Dirjec in Ivan Turk predstavljajo rezultate poskusov, ki naj bi osvetlili namembnost kamnitih orodij iz jame Divje babe I v dolini Idrijce. Izhodišče raziskave je bilo spoznanje, da je mogoče s surovimi kamnitimi odbitki zelo dobro tesati les. Avtorji ugotavljajo, da so starejši kamni dobi za obdelavo živalskih tkiv in lesa v nasprotju s splošno veljavnim mnenjem zelo verjetno učinkovito in vsestransko uporabljali surove odbitke brez dodatne obdelave. Poskusi so jasno pokazali, da so nekateri odbitki z obdelanim rezilnim robom manj uporabni ali sploh niso uporabni. Oranje ledine predstavlja tudi članek o kolišču Parte v Iščici. Antonu Veluščku, Katarini Čufar in Tomu Levaniču je uspelo z arheološko in dendrokronološko raziskavo dela bakreno-dobnega kolišča iz nepregledne množice kolov izluščiti tlorise devetih stavb, od katerih sta bili vsaj dve postavljene v istem letu. Pelodne raziskave na kolišču Hočevarica, ki jih je opravila Marjeta Jeraj, so ugotovile velik delež peloda žit, ki dokazuje intenzivno poljedelstvo na barjanskih tleh v času naselja.

Drago Svoljšak piše o dveh umetelno okrašenih bronastih iglah, ki sta bili po naključju najdeni na Možjanci nad Tupaličami in pomembno dopolnjujeta poselitveno podobo alpskega predgorja v bronasti dobi. Janez Dular, Borut Križ, Primož Pavlin, Drago Svoljšak in Sneža Tecco Hvala v obsežni razpravi objavljajo rezultate sondiranja na šestih višinskih naseljih v dolini Krke. Največje med njimi, Veliki Vinji vrh nad Belo Cerkvijo, je železnodobno, vsa druga pa so starejša, iz bakrene in bronaste dobe. Med najdbami prevladujejo razbite lončene posode.

Posebne pozornosti je vreden tudi članek Janke Istenič o izjemni najdbi iz Ljubljane, rimskem meču v nožnici iz sredine 1. stoletja pr. n. š. Gre za unikat, kar ni presenetljivo, saj je Ljubljana eno naših najbogatejših najdišč. O rezultatih fizikalnih analiz bakrovih zlitin na nožnici poročata Žiga Šmit in Primož Pelicon, o zahtevni konservaciji in restavraciji meča in nožnice pa Sonja Perovšek in Zoran Milić. Okovi nožnice so bili narejeni iz medenine, ki je pred tem v Evropi niso poznali. Irena

Lazar in Marjana Tomanič Jevremov objavljata dragocene predmete iz rimskega groba, izkopanega na Ptuju. Dva od teh sta edinstvena, in sicer steklenica z upodobitvijo moškega, ki opazuje ribe v morju in po vsej verjetnosti tudi znameniti svetilnik na otoku Faros pri Aleksandriji v Egiptu, ter steklena čaša z dvema ročajema, okrašena z bršljanovima vejicama. Spet nič presenetljivega, saj smo antično Petoviono v knjigi *Zakladi tisočletij*, ki jo je Inštitut za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU leta 1999 izdal pri založbi Modrijan, označili kot "velemesto na bregovih Dravusa".

Sabina Ravnikar objavlja izvleček svoje diplomske naloge, v katerem ugotavlja, da predstavlja glava moža s pokrivalom na bronasti, z večbarvnim emajlom okrašeni zaponki s staroslovanskega grobišča na Sedlu pod Blejskim gradom po vsej verjetnosti okronano glavo vladarja.

Nekrologi so posvečeni Evi B. Bónis, sodelavki Narodnega muzeja v Budimpešti, ki je v svoji disertaciji, objavljeni leta 1942, obdelala tudi lončenino iz rimskih mest v Sloveniji, kustosu Pokrajinskega muzeja v Celju Lojzetu Bolti, čigar življenjsko delo je bilo izkopavanje bogatih arheoloških ostalin na Rifniku pri Šentjurju, ter Francetu Osoletu, neumornemu raziskovalcu slovenskega paleolitika in profesorju na Katedri za kvartarologijo FNT.

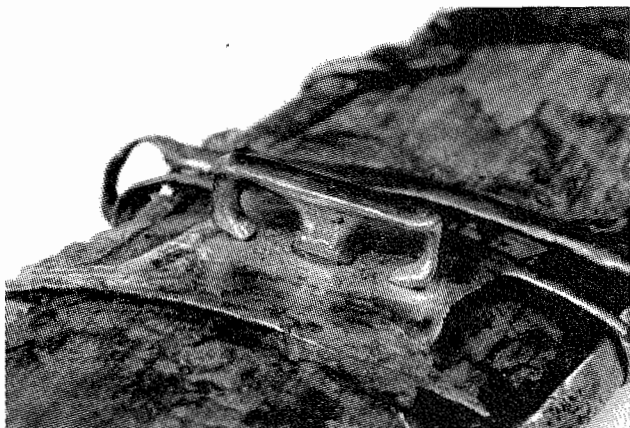
Ker se je drugo tisočletje izteklo in ker je 51. številka deseta številka od leta 1991, ko smo reviji povečali format, ji dali novo notranjo podobo in trde platnice, naj nam bo dovoljen še kratek pogled nazaj.

Med avtorji zadnjih desetih števil se pojavlja vrsta arheologov iz slovenskih muzejev, tako narodnega kot pokrajinskih, in z zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine. Seznan je predlog, da bi vse našteli. Pomemben del pa pripada sodelavcem Inštituta za arheologijo. Med njimi naj omenimo samo nekatere. Ivan Turk je skupaj z Janezom Dirjecem in drugimi sodelavci pisal zlasti o problematiki starejšekamenodobnega najdišča v jami Divje babe I, ki slovi po vsem svetu kot najdišče najstarejšega glasbenega inštrumenta. Janez

Dular je bodisi sam bodisi s sodelavci predstavljal rezultate dolgoletnega projekta, ki so bistveno obogatili naše poznavanje prazgodovinske višinske poselitve na Dolenjskem. Slavko Ciglencečki se je posvečal zlasti višinskim naseljem iz pozne antike, pa tudi drugim temam, na primer kultu Kibe in Atisa in zgodnjekrščanskim bronastim lestencem. Prav posebej pa naj omenimo prispevke Mitje Bodarja, dolgoletnega upravnika Inštituta za arheologijo, ki je letos praznoval že 80. rojstni dan. Naj se sliši še tako neverjetno, ampak v vsaki od desetih števil najdemo vsaj en prispevek izpod njegovega peresa, posvečen paleolitskim in mezolitskim najdiščem na Slovenskem.

Zdaj pa še nekaj besed o manj razveseljivih platih teh desetih števil. Zelo skromen je delež prispevkov o staroslovanski dobi. Čeprav se pri nas raziskovanju te dobe posveča več znanstvenikov, smo našteli samo štiri članke, vključno s tistim, ki ga v 51. številki objavlja umetnostna zgodovinarica. Dva od teh sta teoretska. Na žalost tudi v 50. številki *Arheološkega vestnika*, ki vsebuje pregledne predstavitve arheoloških raziskav posameznih dob na Slovenskem v zadnjih desetletjih, staroslovanska doba ni predstavljena. Kot da številna raziskana staroslovanska grobišča, pa tudi vedno bolj številna naselja (npr. izjemno zanimivo Gradišče nad Bašljem pod Storžičem in naselja s polzemljankami, odkrita šele v zadnjih letih pri gradnji avtocest na Štajerskem in v Prekmurju) ter nenazadnje tudi karolinško orožje iz Ljubljane ne bi predstavljali neizčrpnih virov za vsakovrstne raziskave te dobe, ki ji v okviru zgodovine slovenskega naroda pripada posebno mesto.

Nič kaj razveseljivo ni tudi dejstvo, da so prispevki znanstvenikov, ki delujejo na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete, v zadnjih desetih številkah maloštevilni. Vsega skupaj jih je osem. Dva je napisal Brane Mušič, po enega pa Mitja Guštin, Biba Teržan, Mihael Budja, Andrej Gaspari, Tatjana Greif in Verena Vidrih Perko. Podobno skromna je bera, če pregledamo prispevke mladih. V sedemdesetih in osemdestih letih so v *Arheološkem vestniku* ugledali luč sveta marsikatera seminarska ali diplomska naloga, pa tudi številni članki

Slika 1: Nožnica rimskega gladija iz Ljubljane ima na zadnji strani pravokoten okov z nenavadno masivno zanko z dvema luknjama. Glej članek Janke Istenič v *Arheološkem vestniku* 51, str. 181, sl. 12 in 13.

mladih diplomiranih arheologov. To je bil predvsem rezultat dobrega dela profesorjev Staneta Gabrovca in Jožeta Kastelica na Oddelku za arheologijo. In v zadnjem desetletju? Zasledili smo vsega štiri mlade avtorje. Marija Ogrin, Tatjana Greif in Andrej Gaspari so napisali po en članek, prva o posebni vrsti železnodobnih zaponk, druga o talilniku in kalupu z Ljubljanskega barja, tretji o rimski ladji, ki so jo odkrili na Ljubljanskem barju. Svetla izjema pa je Anton Velušček, ki raziskuje naselja mlajše kamene in bakrene dobe na Slovenskem in v tem okviru zlasti kolišča na Ljubljanskem barju. Njegovo delo, katerega sad so prispevki v prav vsaki številki *Arheološkega vestnika* od leta 1995 dalje, lahko drugim postavimo za zgled.

Ob koncu naj se dotaknemo še jezikovne podobe revije. Če je prejšnja, 50. številka izrazito evropsko naravnana, saj vsebuje tehtne sintetične preglede večine arheoloških dob na Slovenskem, ki so v celoti objavljeni dvojezično, v angleščini ali nemščini in v slovenščini, je 51. številka njeno pravo nasprotje. Tujejezični so očitno samo tisti štiri članki, ki jih je uredništvo že prejelo v prevodu. Vsi drugi so napisani v slovenščini oziroma v hrvaščini in opremljeni z bolj ali manj skromnim tujejezičnim povzetkom. Pri tem nikakor ni jasno, zakaj ni v

celoti preveden v angleščino npr. članek Turka in sodelavcev, ki predstavlja pravo malo revolucijo in je predvsem pomemben za številne tuje strokovnjake. Slovencev, ki bi se resno ukvarjali s paleolitskimi kamnitimi artefakti, je pač bore malo. Če se bo taka praksa, ki je bržkone posledica nezadostne finančne podpore države, nadaljevala, se reviji slabo piše. In sicer eni tistih slovenskih znanstvenih revij, o kateri lahko brez pretiravanja zapišemo, da je razširjena ne samo po vsej Evropi, ampak tudi po drugih celinah. Med drugim jo najdete tudi na marsikateri ameriški univerzi.

Ne le da bo zanimanje zanjo v tujini upadlo, kar bo imelo za posledico zmanjšanje izredno razvejane zamenjave s tujimi ustanovami, s katero pridobi Biblioteka SAZU vsako leto mnogo dragocenih tujih publikacij. S tem bo zadan tudi hud udarec slovenski arheologiji in drugim z njo povezanim strokam, ki so imele doslej v *Arheološkem vestniku* vrata v svet. Pohvalili smo se lahko: "Če bomo objavili članek v *Arheološkem vestniku*, preveden v enega večjih evropskih germanskih ali romanskih jezikov, nas bodo brali, razumeli in upoštevali strokovnjaki v velikem delu Evrope, tudi v slovanskih deželah, če bo ta jezik angleščina, pa po vsem svetu." Da se to ne bi zgodilo, bo moralo Ministrstvo za znanost in tehnologijo RS bistveno povečati sredstva, ki jih namenja izdajanju *Arheološkega vestnika* in ki zdaj zadoščajo komaj za tisk (avtorskih honorarjev ta revija, kot dobro vedo vsi sodelujoči, namreč že leta ne izplačuje). Prevodi res niso poceni, vendar brez njih slovenska znanost ne bo prišla niti prav daleč v Evropo, kaj šele kam drugam. Žal še vedno velja in bo veljalo tudi poslej: *Slavica non leguntur!*

Naj končamo z optimizmom. France Saverij Prešeren, čigar 200-letnico rojstva smo pravkar praznovali, je zapisal: "Vremena Kranjcem bodo se zjasnila." Tudi *Arheološkemu vestniku* želimo, da bi mu država dodelila toliko denarja, kot ga potrebuje za nemoteno izhajanje v uveljavljeni, v svet odprti obliki, predvsem pa, da bi mu njegovi dosedanji sodelavci ostali zvesti in da bi v njem objavljali še drugi avtorji, tako tisti, ki so to pred leti že počeli, kot oni, ki šele stopajo na znanstveno pot.